

AUTOREFERAT:

1. *Imię i nazwisko:* **Beata Barbara Cieśleńska**
2. *Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:*
 - 1998 rok- Dyplom ukończenia Kolegium Nauczycielskiego w Płocku pod opieką naukowo- dydaktyczną Uniwersytetu Łódzkiego, specjalność- nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne.
 - 1998 rok- Dyplom ukończenia Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi, Wydział Nauk o Wychowaniu, w zakresie pedagogiki wieku dziecięcego; tytuł licencjata- promotor- prof. zw. dr hab. Ryszard Więckowski.
 - 1999 rok- International Certificate Conference in English, Frankfurt.
 - 2000 rok- Dyplom ukończenia Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie, Wydział Pedagogiczny, w zakresie pedagogiki; tytuł magistra- promotor- prof. zw. dr hab. Alicja A. Kotusiewicz.
 - 2008 rok- Dyplom Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi, Wydział Nauk o Wychowaniu; stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki- promotor- prof. dr hab. Wiesława Leżańska, recenzenci: prof. dr hab. Mirosława Zalewska- Pawlak, prof. dr hab. Adam Winiarz.
3. *Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych i edukacyjnych:*
 - 1.09.1999- 31.08.2000 r.- Szkoła Podstawowa nr 1 w Płocku- nauczyciel języka angielskiego.
 - 1.09.2000- 31.08.2001 r.- Zespół Szkół Społecznych Stowarzyszenia Oświatowców Polskich w Płocku- nauczyciel języka angielskiego.
 - 1.09.2001- do chwili obecnej- Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 22 w Płocku- nauczyciel języka angielskiego (do 31.08.2006), pedagog (od 1.09.2006).

- Od 1.10.2001- do chwili obecnej- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku- obecnie adiunkt.

3.1 Pełnione funkcje w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku:

- Kierownik Zakładu Historii Wychowania i Myśli Pedagogicznej (2008- 2012).
- Członek Rady Instytutu PWSZ w Płocku (2008- 2012).
- Kierownik Zakładu Myśli Pedagogicznej, Pedeutologii i Andragogiki (2016- 2017).
- Kierownik Zakładu Pedagogiki Ogólnej i Edukacji (od 2017).
- Członek Rady Wydziału PWSZ w Płocku (od 2016).
- Przewodnicząca uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej ds. Studentów.
- Przewodnicząca kierunku ds. Pomiaru Jakości Kształcenia uczelni.
- Członek Zespołu ds. Różnic Programowych.
- Członek Komisji Programowo- Dydaktycznej na kierunku Pedagogika PWSZ w Płocku.
- Członek Komisji ds. Bieżącego Monitorowania Jakości Prac Dyplomowych.
- Członek Zespołu ds. Koncepcji Rozwoju Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych PWSZ w Płocku.

4. Wskazanie osiągnięcia:

- A. Odpowiedzialność zawodowa nauczyciela. Studium teoretyczno- empiryczne.**
Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2019,
ss. 240, ISBN 978- 83- 7549- 223- 1.

Recenzenci wydawniczy: - prof. zw. dr hab. Jolanta Szempruch

- prof. zw. dr hab. Ryszard Parzęcki

- ks. prof. zw. dr hab. Ireneusz Mroczkowski

B. Omówienie celu naukowego w/w pracy i osiągniętych wyników badań oraz ich ewentualnego wykorzystania:

Monografia stanowiąca podstawę wszczęcia postępowania habilitacyjnego jest efektem teoretycznych i empirycznych badań dotyczących odpowiedzialności zawodowej nauczyciela. To właśnie pedagogiczna odpowiedzialność jest determinantem właściwego wykonywania nauczycielskich obowiązków. W rzeczywistości, w której żyjemy, dokonuje się szereg zmian społecznych i edukacyjnych. Stają się one źródłem wielu nowych wyzwań dla osób w bezpośredni sposób odpowiadających za te zmiany- nauczycieli. Wyznaczają one bowiem nie tylko nową definicję roli nauczyciela, ale również funkcje i zadania pedagogów jako osób wskazujących młodym ludziom kierunki dokonujących się przemian. Nauczyciele stają się tłumaczami [Bauman, 1988] i interpretatorami [Alexander, 2003, s. 198- 199] otaczającej swoich uczniów rzeczywistości. Podstawowym warunkiem ich działań jest odpowiedzialność pedagogiczna, określająca w dużym stopniu poziom etycznego postępowania nauczyciela. Staje się ona efektem dojrzałości moralnej nauczyciela oraz chęci odniesienia sukcesu zawodowego i wymagań stawianych przez prawo [Miłerski, Śliwerski, 2000, s. 139; Górniewicz, 2001, s. 13-22; Albińska, 2004, s. 776]. Jest również warunkiem wychowania uczniów do odpowiedzialności [Suchodolski, 1989]. Pojęcie odpowiedzialności przestaje być jedynie terminem prawnym, czy nawet moralnym, a staje się pojęciem wręcz ontologicznym, opisującym strukturę bytu ludzkiego i jego usytuowanie w świecie [Filek, 1996, s. 15]. Fenomen odpowiedzialności nauczyciela w relacjach pedagogicznych jest właściwością uświadomionego postępowania, które jest zgodne z realizowaniem podstawowych wartości i potrzeb ludzkich [Dykcik, 2010, s. 22]. Odpowiedzialność traktowana jako zobowiązanie wobec siebie i innych, określająca postępowanie nauczyciela, stanowi rezultat kierowania przez niego własnym działaniem [Szempruch, 2013, s. 263].

Złożona problematyka odpowiedzialności zawodowej nauczyciela znajduje odbicie w omawianej publikacji. W pierwszej części książki analizie poddałam genezę i rozwój pojęcia odpowiedzialności, mając na względzie wieloznaczność tej kategorii, co wynika z faktu, że odnosi się ona do rozlicznych obszarów aktywności człowieka. Odpowiedzialność od najdawniejszych czasów wiązana była ze sprawstwem oraz zawinieniem. W Średniowieczu czytelnie przedstawiona przez prawo, zyskała swe odpowiedniki niemal we wszystkich językach

europijskich. Została również przeniesiona na dziedzinę etyki. Wiek XVIII pozwolił wkroczyć pojęciu odpowiedzialności do filozofii, szczególnie na gruncie niemieckim, stając się punktem widzenia myśli nowożytnej, odpowiedzialnością moralnego rozumu za samego siebie i przed samym sobą [Kant, 1984], by następnie pozwolić odpowiedzialności opisywać egzystencję i jej relację z rzeczywistością. Po pierwszej wojnie światowej pojęcie odpowiedzialności, zaczęło stopniowo wypierać poczucie obowiązku. W myśli filozoficznej XX wieku silny akcent położono na związek odpowiedzialności z wolnością. To właśnie odpowiedzialność odróżniała wolność od samowoli [Filek, 1999]. W czasach nowożytnych odpowiedzialność stała się właściwością ludzkiego postępowania [Kowal, 2004, s. 54- 55] i jest określana mianem wrażliwości na drugiego człowieka [Szempruch, 2013, s. 270]. Złożoność tego pojęcia wynika z niepewności wyborów, których odpowiedzialny człowiek musi dokonać. Pojęcie odpowiedzialności, choć głęboko zakorzenione we współczesnym języku, interpretowane jest na gruncie interdyscyplinarnym, stając się pojęciem nowego paradygmatu myślenia filozoficznego, socjologicznego, psychologicznego, pedagogicznego oraz prawnego, na co zwróciłam uwagę w swojej książce.

W pedagogice odpowiedzialność odnosi się bezpośrednio do teorii i praktyki wychowania. Działanie pedagogiczne staje się dyrektywą pedagogiczną w zakresie kształtowania postawy odpowiedzialności uczniów. Wymiar odpowiedzialności nauczycielskiej jest jednak szczególny, gdyż przedmiotem odpowiedzialności jest dziecko, za które nauczyciel staje się odpowiedzialny automatycznie. Jej warunkiem jest świadomość obowiązków i powinności zawodowych nauczyciela oraz zdawanie sobie sprawy z wolnego od przymusu postępowania, ponoszenie pozytywnych i negatywnych konsekwencji swojego postępowania. Nie mniej jednak podstawą odpowiedzialnych zachowań nauczycielskich jest świadomość zawodowa i dbałość o nienaruszanie prawnych regulacji wykonywanego zawodu [Michalak, 2004, s. 782].

W pracy podjęłam się ustalenia rodzajów odpowiedzialności, które zwyczajowo interpretowane są w odniesieniu do różnych sfer rzeczywistości. Ustaliłam, że literatura przedmiotu w różny sposób określa rodzaje odpowiedzialności, wskazując na odpowiedzialność w znaczeniu osobowym, ogólnym [Filek, 2001]; odpowiedzialność kazualną, prakseologiczną, moralną, kwalifikowaną [Gasparski, 2007]; fizyczną, psychiczną, moralną [Sośnicki, 1973]; religijną, społeczną, samoodpowiedzialność [Weischedel, 1972]. Przedstawiając wiele innych

poglądów na temat rodzajów odpowiedzialności, ustaliłam, że współcześnie jest ona najczęściej interpretowana w kategoriach prawa i moralności [Ossowski, 1994, s. 22- 221]. Analizując strukturę odpowiedzialności okazuje się, że jest ona jedyną racją moralnego działania i jest związana z ambiwalencją kondycji moralnej i niedookreślonością moralnych praktyk, które kierują w stronę rozumienia odpowiedzialności jako swoistej niezbywalnej i osobistej formy wrażliwości na drugiego człowieka [Bauman, 1996, s. 339]. Trudny aspekt złożonego pojęcia odpowiedzialnego strukturalnie działania współczesnego człowieka wynika z niepewności wyborów, które mogą stanowić element działań deklaracyjnych oraz niemożności uzyskania gwarancji realizowania celów zmierzających w kierunku odpowiedzialnych działań.

Skupienie mojej uwagi na odpowiedzialności moralnej nauczyciela w kontekście zmian społecznych i edukacyjnych spowodowało konieczność sięgania do interdyscyplinarnych analiz wskazujących na nauczyciela jako podmiotu zmiany społecznej i edukacyjnej, tłumacza w złożonej, wielorakiej i wielodyskursywnej kulturze [Kwieciński, 2000, s. 272- 278], który powinien być przygotowany do edukacji wspierającej indywidualną odpowiedzialność, powinien być autonomiczny, wymagający od swoich podopiecznych odpowiedzialności za skutki ich działania. Wskazałam, iż problematyka odpowiedzialności nauczyciela znajduje znaczące miejsce w literaturze anglojęzycznej, gdzie odnosi się do odpowiedzialności zawodowej i etycznej, indywidualnej i zbiorowej. Nauczyciel ponosi odpowiedzialność jako edukator, który pracuje według określonych norm, standardów, zezwoleń, zasad i reguł [Gates, 2005; Kincaid, Pecorino, 2004; Lowe, 2001]. Udoskonala metody i sposoby pracy dydaktycznej, monitoruje postępy uczniów oraz wspiera innych nauczycieli w rozwijaniu ich warsztatu pedagogicznego [Markie, 1994; Kincaid, Pecorino, 2004; Gates, 2005]. Odpowiedzialny nauczyciel zajmuje się badaniami pedagogiczno- dydaktycznymi oraz dzieli się swoją wiedzą, doświadczeniami i wynikami badań z innymi nauczycielami [Kuehn, 2018; Scriven, 1994].

Uznając odpowiedzialność nauczyciela za podstawową właściwość zawodu, należy przyjąć, że osoba odmawiająca przyjęcia odpowiedzialności nie powinna być dopuszczona do uczestniczenia w wychowaniu dzieci [Arends, 1994, s. 225]. Współczesny nauczyciel musi być świadomy odpowiedzialności, szczególnie egzystencjalnej i indywidualnej. W dyskursie na temat odpowiedzialności podkreśliłam fakt osobowego wzoru nauczyciela, którego odpowiedzialność personalna, pedagogiczna i społeczna, sytuuje jako profesjonalistę. Tym samym staje się on

moralnie odpowiedzialny za przestrzeganie określonych zasad postępowania oraz wzór osobowy, jaki przedstawia sobą [Duraj- Nowakowa, 1993, s. 66].

W pracy za istotne warunki odpowiedzialności nauczyciela uznałam wolność oraz autonomię pedagogiczną. Wolność rozpatruję, za Nyckiem, jako dar i zadanie za które każdy człowiek jest odpowiedzialny, czyli powołany do odpowiedzialności. W momencie, kiedy wolność zostaje napełniona treścią odpowiedzialności, zaczyna nabierać określonego kształtu i wymiaru [Nycek, 2006, s. 96]. Autonomia natomiast oznacza samostanowienie, samorządność i samodzielność, a jej osiągnięcie wymaga sprawowania kontroli nad własnym zachowaniem oraz otoczeniem [Kofta, 1980]. W zawodzie nauczyciela większy poziom wolności i autonomii zwiększa indywidualną odpowiedzialność, a ich kształtowanie powinno być podstawą pracy każdego przewodnika edukacyjnego, jakim jest nauczyciel. Zarówno wolność jak i autonomia zależą od wyboru wartości, którymi w wykonywanej pracy będzie kierował się nauczyciel. „Każda moralność zakłada wolność, bez wolności nie ma odpowiedzialności, a bez odpowiedzialności nie ma wolności [Hildebrand, 1985, s. 164].

W pracy podkreślam, iż współczesny nauczyciel, to Europejczyk, który jest odpowiedzialny za kreowanie postępu oświatowego. Najistotniejsze w jego pracy nie jest to, aby zakreślić jednoznacznie obszar odpowiedzialności i zadowolić się otrzymanym, uproszczonym schematem, ale to, aby każdy nauczyciel posiadał takie umiejętności, które pozwolą mu samodzielnie rozpoznawać i przyjmować zakres swojej odpowiedzialności. Zakres odpowiedzialności ponoszonej przez nauczyciela jest szerszy od zakresu odpowiedzialności przez niego podejmowanej, a świadomość moralna nauczyciela odnosi się we wszystkich naukach do prawa i możliwości człowieka do podjęcia wyboru samego siebie. Analizując koncepcje teoretyczne stwierdziłam, że odpowiedzialność jest przywoływana przez podmiotowość, a podmiotowość przez odpowiedzialność.

Konstruowanie obrazu odpowiedzialnego nauczyciela na gruncie pedagogiki odnosi się do przyjmowania konsekwencji za rozwój dziecka oraz poczuwania się do odpowiedzialności za wykonywaną pracę, która jest poczytywana jako dążenie do wychowania opartego na trwałych wartościach i autorytetach moralnych. Awans znaczenia odpowiedzialności we współczesnej rzeczywistości społecznej i edukacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnego „egzystencjalnego” jej wymiaru, stanowi niezwykle istotny aspekt przemian w pojmowaniu roli

współczesnego nauczyciela. Odpowiedzialność pedagogiczna w edukacyjnej rzeczywistości wymaga uwzględnienia ujęcia deterministycznego, indeterministycznego oraz sytuacjonistycznego. Nauczyciel do bycia odpowiedzialnym potrzebuje zatem świadomości podjęcia społecznej roli, za którą jest odpowiedzialny.

W problematyzowaniu odpowiedzialności nauczyciela należy podkreślić, że odpowiedzialność ta związana jest nie tylko ze skutkami działań nauczyciela, ale przede wszystkim z takim kształtowaniem własnej aktywności, by pedagog nie musiał być zmuszony do ponoszenia odpowiedzialności w sensie negatywnym [Michalak, 2003, s. 101- 102]. Aby nauczyciel działał odpowiedzialnie, nie wystarczy, powstrzymywanie się od działań zakazanych, a istotne powinno być kierowanie własną działalnością w taki sposób, aby nie ponosić odpowiedzialności w kwestii prawnej [Michalak, 2003, s. 127]. Na podstawie aktów prawnych takich jak: Kodeks karny, Kodeks cywilny, Kodeks pracy, Karta Nauczyciela, dokonałam podziału normatywnego, rozróżniając odpowiedzialność prawną nauczyciela jako: karna, cywilna, pracownicza, służbowa. Odpowiedzialność nauczyciela w tym zakresie odnosi się do naruszenia obowiązków i uprawnień wynikających zarówno z tych kodeksów, jak i innych ustaw szczególnych, w tym ustawy antydyskryminacyjnej.

Przeprowadzona w rozdziałach teoretycznych analiza problematyki odpowiedzialności zawodowej nauczycieli pozwala uznać odpowiedzialność za istotę pedagogicznego działania. Ważność i aktualność tego zagadnienia spowodowały podjęcie badań dotyczących poczucia odpowiedzialności oraz wiedzy nauczycieli na temat odpowiedzialności prawnej i moralnej, a także cech odpowiedzialnego nauczyciela. Ważna dla zgłębienia podjętej problematyki okazała się analiza konkretnych, jednostkowych przypadków karier zawodowych nauczycieli zatrudnionych na różnych poziomach kształcenia: przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoła ponadpodstawowa. Wartościowym uzupełnieniem prowadzonych badań ankietowych i sprawdzianów wiedzy okazały się wywiady z nauczycielami oraz dyrektorami placówek. Zastosowanie w trakcie badań pluralistycznego podejścia, uznającego za celowe zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe [Łobocki, 2006, s. 16], umożliwiło podjęcie próby wyjaśnienia i interpretacji badanego problemu. W ramach triangulacji badania ilościowe i jakościowe przestały się wykluczać, czy też konkurować o status naukowości, a zaczęły wzajemnie się dopełniać. Konieczność taka została umotywowana głównie przez złożoność

i osobliwość przedmiotu zainteresowań pedagogiki, nieredukowalnego ani do pomiaru, ani do niestandardyzowanych narracji. Ze względu na złożoność i wielowymiarowość kategorii odpowiedzialności przychylnono się do postulatu triangulacji. Wydaje się, że dzięki łączeniu danych ilościowych możliwe stało się pełniejsze wyjaśnienie omawianych zagadnień, wielowymiarowe odzwierciedlenie tendencji obserwowanych w badanej grupie a także określenie relacji pomiędzy analizowanymi zmiennymi [Creswell, 2013, s. 140- 141]. Przedmiotem podjętych badań była odpowiedzialność zawodowa nauczyciela. W badaniach uwzględniono cele teoretyczno- poznawcze, jak i praktyczno- wdrożeniowe. Konstruowanie obrazu odpowiedzialnego nauczyciela skierowało moją uwagę na poziom odpowiedzialności zawodowej nauczycieli oraz związek odpowiedzialności zawodowej nauczycieli z czynnikami podmiotowymi i środowiskowymi.

Zgromadzone, na podstawie analizy kwestionariuszy ankiety, wywiadu i sprawdzianu wiedzy dane opracowano przy użyciu metod myślowych służących przetwarzaniu zebranego materiału faktograficznego. Zastosowano różnorodne operacje myślowe: analizę, porównywanie, klasyfikację, abstrahowanie, uogólnianie i syntezę. Następną grupą metod były metody wnioskowania i metody indukcji enumeracyjnej jako niezupełnej, której zadaniem jest głównie kumulacja faktów i wyprowadzenie twierdzeń ogólnych. Następnie stosowano wnioskowanie redukcyjne, gdzie na podstawie skutków wyprowadzano ich przyczynę. Wystąpiło również wnioskowanie przez analogię oraz wnioskowanie dedukcyjne, którym posłużono się m.in. w momencie budowy koncepcji badawczej [Gnitecki, 1992; 1993].

Uzyskane dane liczbowe i procentowe zinterpretowano od strony jakościowej. Do opracowania zebranych danych w odniesieniu do wybranych problemów wykorzystano również techniki statystyczne, w tym wskaźniki statystyki opisowej i wnioskowania statystycznego [Nowaczyk, 1995]. W pracy analizę statystyczną wyników badań przeprowadzono z wykorzystaniem testu niezależności chi-kwadrat (χ^2). Test niezależności χ^2 ma zastosowanie do weryfikacji hipotezy o niezależności między dwiema zmiennymi wyrażonymi w skali nominalnej. Bazuje on na porównaniu ze sobą wartości obserwowanych (otrzymanych w badaniu) z wartościami teoretycznymi (obliczonymi przy założeniu, że pomiędzy zmiennymi nie ma żadnego związku). Zastosowanie testu wymaga spełnienia warunku w zakresie minimalnej liczebności elementów tablicy wielodzzielczej. Analiza statystyczna polega na

weryfikacji postawionej hipotezy H_0 o niezależności związku pomiędzy dwiema zmiennymi nominalnymi, wobec hipotezy alternatywnej H_1 - czyli ich zależności, na przyjętym a priori poziomie istotności (najczęściej $\alpha=0,05$). Należy jednak zauważyć, że brak odrzucenia hipotezy H_0 nie oznacza, że można automatycznie ją przyjąć jako potwierdzoną tezę, czyli że wykazano brak zależności pomiędzy badanymi zmiennymi. Taką tezę można sformułować w wyniku przeprowadzenia dodatkowej merytorycznej analizy.

W pracy weryfikację hipotez prowadzono poprzez obliczenie prawdopodobieństwa testowego p i porównanie tych wartości z przyjętym poziomem istotności α . Duże różnice w strukturach procentowych wskazują na istnienie zależności pomiędzy badanymi zmiennymi. Statystyka χ^2 umożliwia wykrycie zależności pomiędzy zmiennymi nominalnymi, jednak nie mierzy siły bądź kierunku obserwowanego związku. W celu określenia siły związku obliczono współczynniki kontyngencji C Pearsona oraz V Cramera (korelacji C Pearsona oraz V Cramera). Wartości tych współczynników informują o sile związku między badanymi cechami wyrażonymi w skali nominalnej bez określania kierunku tej korelacji. Im wyższa jest wartość współczynnika, tym silniejsza występuje korelacja. Ustalono również kryteria oceny elementów poziomu odpowiedzialności zawodowej badanych nauczycieli w oparciu o autorską punktową skalę ocen niskiego, przeciętnego i wysokiego poziomu poszczególnych odpowiedzialności: zawodowej, prawnej oraz moralnej. Określono także ogólny poziom odpowiedzialności zawodowej badanych nauczycieli.

Przeprowadzona interpretacja uzyskanych wyników badań, w świetle zgromadzonego materiału, pozwoliła na ustalenie poziomu odpowiedzialności zawodowej nauczycieli oraz rekomendacji w zakresie dążenia do doskonalenia odpowiedzialności w zawodzie nauczyciela, pozwalając na sformułowanie kierunków działań wspierających i pogłębiających odpowiedzialność nauczycieli.

Na podstawie przeprowadzonych badań mogę stwierdzić, że nauczyciele prezentują przeciętny poziom odpowiedzialności zawodowej, mimo, iż są oni pozytywnie postrzegani przez swoich pracodawców. Jednocześnie stwierdzam, że nauczyciele doskonale zdają sobie sprawę, które cechy są istotne w odpowiedzialnym wykonywaniu zawodu. Podobnie, prezentują przeciętny poziom odpowiedzialności moralnej oraz niski poziom odpowiedzialności prawnej. Z badań nad odpowiedzialnością prawną nauczycieli jednoznacznie wynika potrzeba szkoleń

skierowanych w tym zakresie do nauczycieli. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności moralnej natomiast może być skuteczne tylko wówczas, gdy nauczyciel obarczony odpowiedzialnością moralną wykaże gotowość do uznania, że za jakość pracy szkoły odpowiada jakość pracy nauczyciela, a z moralnego namysłu nad sytuacją edukacyjną nikt nie może nauczyciela zwolnić. Analizując wyniki badań oszacowałam ogólny poziom odpowiedzialności zawodowej nauczycieli, który jest przeciętny. Porównałam również ogólny poziom odpowiedzialności zawodowej nauczycieli z ich wiedzą w zakresie poszczególnych komponentów odpowiedzialności i ustaliłam, iż nauczyciele prezentują przeciętny poziom odpowiedzialności zawodowej i moralnej, natomiast niski poziom wiedzy na temat odpowiedzialności prawnej.

Ważnym zadaniem z punktu widzenia prowadzonych badań okazało się ustalenie związku poziomu samooceny odpowiedzialności zawodowej z czynnikami podmiotowymi i środowiskowymi tj. poziom wykształcenia, staż pracy, stopień awansu zawodowego oraz miejsce zatrudnienia. Ustaliłam, iż taki związek istnieje. Analiza zgromadzonego materiału empirycznego wskazuje na występowanie zależności ilościowych i statystycznych pomiędzy tymi zmiennymi. Badania dowodzą, że nauczyciele o wyższym stażu pracy prezentują wysoki poziom odpowiedzialności zawodowej, tym samym jest on wyższy od młodszych stażem nauczycieli. Podobnie, wykształcenie determinuje poziom samooceny odpowiedzialności zawodowej, który jest wysoki wśród nauczycieli z wykształceniem magisterskim. Na wysoki poziom samooceny nauczycieli wpływają dwa najwyższe stopnie awansu zawodowego oraz miejsce zatrudnienia, jakim jest przedszkole. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że wiedza nauczycieli na temat odpowiedzialności prawnej obarczona jest brakami w tym zakresie, co oprócz analizy ilościowej, potwierdza analiza jakościowa. Nauczyciele wykazują zastrzeżenia w odniesieniu do przebiegu zajęć, liczby godzin, czy też braku przedmiotów z zakresu prawa podczas studiów, co skutkuje stosunkowo niewielką wiedzą pedagogów w tym zakresie. Badania pozwalają mi także na stwierdzenie, iż wraz ze stażem pracy wzrasta wiedza nauczycieli na temat odpowiedzialności moralnej. Analiza zgromadzonych materiałów uprawnia do sformułowania kluczowego wniosku dotyczącego potrzeby podniesienia poziomu kształcenia nauczycieli, w tym również tych, pełniących funkcje dyrektorów placówek edukacyjnych, w zakresie wiedzy na temat odpowiedzialności prawnej jako składowej ich

kwalifikacji i kompetencji do wykonywanego zawodu. Zebrany materiał wskazuje zdecydowanie na potrzebę połączenia w większym zakresie zajęć teoretycznych prowadzonych przez wykładowców z praktyką zawodową, która dobrze zaplanowana i zorganizowana umożliwi przyszłym nauczycielom wykorzystanie w praktyce zdobytej podczas studiów wiedzy oraz nabycie odpowiednich kompetencji zawodowych.

Jednym z wniosków wypływających z przeprowadzonych badań jest konieczność zwrócenia uwagi na odpowiedzialność zawodową nauczycieli już na poziomie studiów, w trakcie przygotowywania do wykonywania zawodu nauczyciela. To właśnie wówczas kształtuje się osobowość nauczyciela, który kształci się, odbywa praktyki zawodowe, by później, przez cały okres pracy zawodowej doskonalić się, zdobywając kolejne stopnie awansu zawodowego.

W podsumowaniu swojej rozprawy zawarłam kierunki działań wspierających ku odpowiedzialności. Zwróciłam w nich szczególną uwagę na edukację nauczycieli do odpowiedzialności poprzez kształtowanie kompetencji moralnych i aksjologicznych nauczycieli. Podkreśliłam kluczową rolę nauczycieli akademickich w kształceniu odpowiedzialności studentów- przyszłych nauczycieli poprzez dawanie przykładu odpowiedzialnego postępowania, uprzystępnianie i przyswajanie wartości, poszerzanie granic swobody studentów oraz wspomaganie w kierowaniu własnym rozwojem. Wyeksponowałam potrzebę doskonalenia zawodowego nauczycieli w obszarze odpowiedzialności, tworząc plan szkoleń dla nauczycieli w ramach Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli na temat odpowiedzialności prawnej. Odniosłam się do istoty etyki zawodowej, jako warunku prestiżu zawodu nauczyciela oraz stworzyłam autorski projekt zasad etycznego postępowania w zawodzie nauczyciela, poprzedzony analizą Amerykańskiego Kodeksu Etyki Nauczycielskiej. Drugą część działań wspierających nauczycieli odniosłam do kreowania warunków nauczycielskiej odpowiedzialności proponując kanon wartości źródłowych powinności nauczyciela oraz kluczowe determinanty zaistnienia odpowiedzialności. Określiłam również obraz odpowiedzialnego nauczyciela, proponując cechy składające się na ten obraz według kategorii aktywności nauczycielskiej.

Zaprezentowane refleksje skierowane ku nauczycielskiej odpowiedzialności mogą zostać wykorzystane do podniesienia poziomu odpowiedzialności zawodowej współczesnych nauczycieli. Tematyka odpowiedzialności, w mojej opinii, nie straci aktualności przez najbliższe

lata i będzie wpisywała się w zmiany edukacyjne i społeczno- kulturowe społeczeństwa. Podsumowaniem moich rozważań jest opinia, iż wraz z rosnącą rolą odpowiedzialności zwiększa się autonomia i profesjonalizm zawodu nauczyciela, który powinien posiadać indywidualne pole odpowiedzialności, którego zakres powinny z kolei określać jego kwalifikacje i kompetencje.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowych:

Mój rozwój zawodowy rozpoczęły studia pedagogiczne o specjalności nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego w Kolegium Nauczycielskim w Płocku pod opieką naukowo- dydaktyczną Uniwersytetu Łódzkiego. W roku 1998 uzyskałam dyplom ukończenia Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi na Wydziale Nauk o Wychowaniu w zakresie pedagogiki wieku dziecięcego. Promotorem mojej pracy licencjackiej był prof. zw. dr hab. Ryszard Więckowski. Jednocześnie rozwijałam swoje zainteresowania z zakresu dydaktyki języka angielskiego i w roku 1999 zdałam egzamin International Certificate Conference in English. Zaraz po zdaniu egzaminu rozpoczęłam pracę jako nauczyciel języka angielskiego. W 2000 roku ukończyłam studia magisterskie na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, składając pracę magisterską pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Alicji Anny Kotusiewicz.

W roku 2001 rozpoczęłam pracę jako nauczyciel akademicki w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku w Instytucie Pedagogiki. W tym samym czasie pracowałam już jako nauczyciel języka angielskiego w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 22 w Płocku. Od roku 2006 w tej samej szkole zaproponowano mi pełnienie funkcji pedagoga szkoły, którą przyjąłam i pełnię do dnia dzisiejszego.

W roku 2008 na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego uzyskałam stopień naukowy doktora nauk humanistycznych. Promotorem mojej pracy doktorskiej była prof. dr hab. Wiesława Leżańska, recenzentami: prof. dr hab. Mirosława Zalewska- Pawlak oraz prof. dr. hab. Adam Winiarz. Zaraz po uzyskaniu stopnia naukowego doktora objęłam na Uczelni prowadzenie Zakładu Historii Wychowania i Myśli Pedagogicznej, stając się jednocześnie członkiem Rady Instytutu PWSZ w Płocku (2008- 2012).

Od początku mojej drogi naukowej w obszarze zainteresowań znajduje się głównie problematyka subdyscypliny pedagogicznej jaką jest pedeutologia, szczególnie w obszarze kształcenia i funkcjonowania nauczyciela w zawodzie. Kontakt naukowy z prof. dr hab.

Wiesławą Leżańską sprawił, iż moje zainteresowania kształceniem nauczycieli przeniosłam na szersze spektrum refleksji historyczno- pedagogicznej. Zajęłam się szeroko rozumianymi związkami między kształceniem nauczycieli a ich funkcjonowaniem w zawodzie nauczyciela w Polsce. Przygotowywane, po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych, kolejne moje publikacje wpisują się w obszar historycznych i pedagogicznych aspektów funkcjonowania nauczyciela. Aspekty te, choć zróżnicowane i złożone, obejmują szereg powiązanych ze sobą i dopełniających się nurtów badawczych, które znajdują odzwierciedlenie w moich opracowaniach. W moim dorobku naukowo-badawczym z zakresu kształcenia nauczycieli są dwie monografie, współredakcja dwóch prac zbiorowych, autorstwo trzynastu rozdziałów w recenzowanych pracach zbiorowych, jedenastu artykułów w czasopiśmie punktowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Od czasu obrony pracy doktorskiej brałam czynny udział w ponad dwudziestu konferencjach i sympozjach naukowych, dziesięciu konferencjach naukowo- metodycznych oraz trzydziestu konferencjach metodycznych. Jestem organizatorką jednej, cyklicznej konferencji naukowej, współorganizatorką czterech konferencji naukowych oraz dwóch sympozjów naukowych. Wypromowałam ponad stu pięćdziesięciu licencjatów. Dwoje z nich wygrało konkurs na najlepszą pracę licencjacką o nagrodę Rektora PWSZ w Płocku. Praca studentki, która została napisana pod moim kierunkiem otrzymała wyróżnienie w konkursie „Dyplom dla Płocka” na najlepszą pracę licencjacką miasta Płocka i otrzymała nagrodę Prezydenta Miasta Płocka. Mój rozwój naukowy objął również udział w czterech projektach badawczych, w tym w dwóch autorskich i dwóch o zasięgu międzynarodowym.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w 2008 roku, moje publikacje, udział i wystąpienia na konferencjach skupiały się wokół dwóch obszarów problemowych dotyczących nauczyciela:

- 1) Kształcenie nauczycieli w ujęciu historycznym i instytucjonalnym.
- 2) Problematyka zawodu nauczyciela w aspekcie teoretycznym i badawczym.

Obszar pierwszy- Kształcenie nauczycieli w ujęciu historycznym i instytucjonalnym- obejmuje dociekania dotyczące kształcenia nauczycieli w Polsce, jego uwarunkowań, badań, kontekstów historycznych i instytucjonalnych. Kwerenda badawcza prowadzona w związku z przygotowaniem pracy doktorskiej wzbudziła moje zainteresowanie tym obszarem, stąd moje dociekania naukowe i związane z nimi publikacje znajdują się właśnie w obszarze badań na

temat kształcenia nauczycieli. Ich efektem są dwie monografie autorskie, dwa rozdziały w pracach zbiorowych oraz sześć artykułów w czasopiśmie:

- *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego na Ziemi Płockiej w latach 1945-1999*, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku, Płock 2009.
- *Kształcenie nauczycieli w Polsce na poziomie średnim i półwyższym do 1973 roku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztora w Pułtusk, Pułtusk, 2019.
- *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w Studium Nauczycielskim w Płocku w latach 1982- 1993* (w:) Nauczyciel wczesnej edukacji w kontekście zmian edukacyjnych, (red.) W. Leżańska, Łódź 2009, s. 471- 478.
- *Nauczyciel przedszkola w procesie zmian edukacyjnych* (w:) Nauczyciel wczesnej edukacji na drodze do profesjonalnego mistrzostwa (red.) W. Leżańska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 153- 159.
- *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w czasach transformacji ustrojowej w Polsce*, (w:) Kształcenie pedagogów wielowymiarowość edukacji (red.) E. Wiśniewska, A. Głowała, L. Tomaszewska, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku, Płock 2012, s. 83- 91.
- *Kształcenie nauczycieli przedszkoli w Polsce w wymiarze instytucjonalnym*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” nr IX, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku, Płock 2017, s. 508- 526.
- *Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w Płocku w dokształcanie i doskonalenie nauczycieli w latach 1945-1989*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” nr X, Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku, Płock 2018, s. 55- 82.
- *Przemiany doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce*, (w:) Pedagogika, Wydawnictwo Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu im. Łesi Ukrainki w Łucku, Ukraina 2019.

Istotnym zagadnieniem podejmowanym przeze mnie w tym obszarze były instytucjonalne formy kształcenia nauczycieli. Zagadnieniu kształcenia i przygotowania zawodowego nauczycieli przedszkoli poświęciłam moją pierwszą autorską monografię pt.: *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego na Ziemi Płockiej w latach 1945- 1999* (Płock 2009) oraz następujące artykuły: *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w Studium*

Nauczycielskim w Płocku w latach 1982-1993 (Łódź 2009), *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w czasach transformacji ustrojowej w Polsce* (Płock 2012), *Kształcenie nauczycieli przedszkoli w Polsce w wymiarze instytucjonalnym* (Płock 2017).

W analizowanym obszarze problemowym ważne miejsce zajmuje także moja autorska monografia pt.: *Kształcenie nauczycieli w Polsce na poziomie średnim i półwyższym do 1973 roku* (Pułtusk, 2019), którą poświęciłam instytucjonalnym formom kształcenia polskich nauczycieli w kontekście historycznym i problemowym w określonym przedziale czasowym. Zamierzonym celem badawczym w tej monografii było: odtworzenie historii instytucji kształcenia nauczycieli na poziomie średnim i półwyższym w Polsce do 1973 roku, dokonanie analizy procesu dydaktyczno- wychowawczego w tych instytucjach oraz ukazanie miejsca i funkcji szkół kształcących nauczycieli w systemie oświatowym. Realizacji tego celu służyła historyczna i pedagogiczna analiza źródeł oraz metoda porównawcza. Szczególnie pomocną okazała się licznie zgromadzona literatura historyczno- pedagogiczna i praca na materiale źródłowym (wykorzystałam siedemdziesiąt źródeł drukowanych oraz około trzystu pozostałych pozycji bibliograficznych).

Dopełnieniem historycznej problematyki kształcenia nauczycieli w Polsce w moich przedsięwzięciach badawczych są także dwa artykuły przygotowane z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości pod hasłem: *Odbudowa systemu kształcenia nauczycieli w Drugiej Rzeczypospolitej* i opublikowane w Zachodniopomorskim Dwumiesięczniku Oświatowym: *Najważniejsze koncepcje polskiej pedagogiki i edukacji w latach 1918-1939*, (Szczecin, 2018) oraz *System kształcenia nauczycieli w okresie dwudziestolecia międzywojennego* (Szczecin, 2019). Typowo historyczny charakter ma także tekst artykułu *Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w Płocku w doksztalcenie i doskonalenie nauczycieli w latach 1945-1989* (Płock, 2018).

W moich poszukiwaniach badawczych podejmowanych w kontekście kształcenia nauczycieli ważne miejsce zajęły także kwerendy badawcze dotyczące instytucji doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli. Znaczenia kształcenia ustawicznego dla przebiegu i jakości życia nauczycieli nie sposób przecenić, a współczesny nauczyciel musi się szybko przystosowywać do wszelkich transformacji zarówno społecznych jak i zawodowych. Nie ulega także wątpliwości, że całkowite przygotowanie do wykonywania pracy nauczyciela podczas procesu kształcenia nie jest do końca możliwe, nawet przy maksymalnym wydłużeniu czasu jego trwania. Warunkiem

utrzymania sprawności zawodowej jest zatem systematyczna aktualizacja wiedzy i umiejętności pedagogicznych, zgodnie ze zmieniającymi się wymaganiami w dziedzinie kształcenia i wychowania. To kluczowe powody systematycznego doskonalenia się nauczycieli w zawodzie. W Polsce do problemu doskonalenia nauczycieli zawsze przykładano dużą wagę. Podobnie jak w innych krajach, próbowano stworzyć system doskonalenia nauczycieli, który był przedmiotem wielu analiz i polemik. Również nauczyciele w zasadzie zawsze mieli świadomość i uznawali doskonalenie zawodowe za ważny czynnik własnego rozwoju. Naprzeciw takim potrzebom wychodziło też państwo i władze oświatowe powołując instytucjonalne formy tego doskonalenia.

Potrzeby doskonalenia się doświadczyłam także osobiście zarówno jako nauczyciel opiekun praktyk zawodowych studentów oraz jako czynny pedagog szkolny, co bezpośrednio zdeterminowało moje zainteresowania badawcze w tym zakresie. W omawianym obszarze problemowym znajdują się więc kolejne moje prace poświęcone doksztalcaniu i doskonaleniu zawodowemu nauczycieli i jego znaczeniu dla rozwoju zawodowego i dla jakości pracy nauczyciela. W tym nurcie tematycznym opublikowałam wspomniane artykuły: *Wkład ZNP w Płocku w doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli w latach 1945-1989* (Płock, 2018), *Przemiany doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce*, (Łuck –Ukraina, 2019 w druku)

Zainteresowanie się problematyką kształcenia nauczycieli determinowało mój udział i wystąpienia na konferencjach i sympozjach naukowych o tej tematyce. Na szczególne podkreślenie zasługuje cykl konferencji o zasięgu międzynarodowym pod ogólnym hasłem *Kształcenie pedagogów – strategie –koncepcje - idee* organizowanych przez moją uczelnię w cyklu dwuletnim w latach 2005-2015, w których brałam czynny udział. Wyniki podejmowanych przeze mnie badań w zakresie kształcenia nauczycieli, prezentowałam na następujących konferencjach naukowych:

- Teoria i praktyka kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. *Przeszłość – Terazniejszość - Przyszłość* (Łódź, 2007), gdzie wygłosiłam referat pt. *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w Studium Nauczycielskim w Płocku w latach 1982- 1993*;
- *Kształcenie pedagogów- strategie, koncepcje, idee: Edukacja jako całościowe doświadczenie. Drogi edukacyjne - drogi życiowe* (Płock, 2011), wygłoszony referat pt.: *Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego w czasach transformacji ustrojowej w Polsce*;

- Międzynarodowa Konferencja Naukowa: Edukacja a rynek pracy (Płock, 2017), referat pt: *Motywacje wyboru i kontynuowania studiów pedagogicznych na przykładzie studentów PWSZ w Płocku*;

W opisanych powyżej poszukiwaniach badawczych, dla obiektywizacji obrazu kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia nauczycieli, wykorzystywałam stanowisko metodologiczne, które historycy wychowania i pedagogiki określają jako metodę historyczno-porównawczą. Metoda ta pozwalała mi z jednej strony na ustalanie, zbliżanie różnych faktów i zjawisk oraz wykrywanie podobieństw między nimi, a z drugiej strony umożliwiła ustalenie różnic zachodzących między tymi faktami i zjawiskami oraz na ich generalizację. Jako uzupełnienie stosowałam również metody analizy jakościowej i ilościowej, metody badań indywidualnych i zbiorowych oraz metody diagnostyczne; w tym: sondaż diagnostyczny, metody statystyczne i monografię historyczną. Materiały zebrane za pomocą tych metod pozwoliły na dokonanie opisów, jak również na liczenie badanych zjawisk.

Moje kwerendy obejmowały przede wszystkim źródła archiwalne obejmujące takie materiały, jak: dokumentacja historyczna, programowa i dydaktyczna placówek, protokoły, sprawozdania, kroniki itp. Materiał faktograficzny zbierałam w jednostkach i zespołach różnych archiwów. Istotny materiał źródłowy stanowiły dla mnie akta normatywne Ministerstwa Oświaty, informatory, opracowania statystyczne. Wykorzystywałam także źródła drukowane, zwłaszcza akty prawne, które pozwalały na odtworzenie organizacji i działalności placówek kształcenia nauczycieli na płaszczyźnie polityki państwa w tym zakresie oraz wymagań wobec zawodu nauczycielskiego w różnych okresach historycznych.

Obszar drugi- Problematyka zawodu nauczyciela w aspekcie teoretycznym i badawczym- obejmuje problematykę zawodu nauczyciela, w tym w szczególności jakość kadry pedagogicznej w różnych aspektach temporalnych i problemowych. Głównym celem prowadzonych przeze mnie badań w tym obszarze jest ukazanie współczesnych wyzwań stojących przed nauczycielami, a w szczególności zmieniających się funkcji i ról współczesnego nauczyciela w związku z przemianami dokonującymi się w rzeczywistości edukacyjnej, społecznej i ekonomicznej, a szczególnie w rodzinie, szkole, relacjach społecznych i na rynku pracy.

Ostatnie dekady pokazały, że współczesny świat stawia przed nauczycielem potężne wyzwania i problemy, m.in. o charakterze: orientacyjnym i decyzyjnym, adaptacyjnym, aksjologicznym, temporalnym ale także identyfikacyjnym, prowadząc niekiedy do powstania poczucia niepewności i zagrożenia. Proces globalizacji stawia także wyzwania przed edukacją, która powinna inspirować postawę twórczą i otwartą każdego człowieka, samodzielność myślenia, zdolność do samokształcenia. Wyjątkowe zadania wynikają z tego także dla nauczycieli. Sukces nowoczesnej szkoły w istotny sposób zależy od poziomu przygotowania zawodowego nauczycieli, jego wiedzy fachowej, doświadczenia, kompetencji i gotowości do wykonywania złożonych zadań i funkcji zawodowych. Nauczyciel pełni strategiczną rolę w funkcjonowaniu i efektywności systemów edukacji. Współcześni nauczyciele żyją i funkcjonują w warunkach funkcjonowania człowieka, które określane są jako płynna nowoczesność czy społeczeństwo ryzyka. Warunki te determinują dla nauczycieli nowe wyzwania i zadania. Redefinicji podlega społeczna rola nauczyciela. Jego zadaniem nie jest już tylko rzetelny opis rzeczywistości i jej objaśnianie, ale również tworzenie idei i wartości o wymiarze uniwersalnym, realizacja działań o charakterze eksperymentalno- doradczym oraz inicjowanie działań twórczych. W pracy szkoły obserwuje się przesuwanie punktów ciężkości z koncentracji na lekcjach i czynnościach dydaktycznych nauczyciela, które dominowały w pedagogice tradycyjnej, w kierunku funkcji wychowawczych, profilaktycznych i terapeutycznych. W kontekście dynamicznych zmian społecznych szkoła przestaje być instytucją, w której dokonuje się schematyczny przekaz wiedzy, a staje się miejscem samodzielnego i twórczego poszukiwania i konstruowania. Współcześni uczniowie przychodzą do szkoły z przyswojonymi już poza nią wzorami i normami życia, własnymi doświadczeniami i problemami będącymi odbiciem przemian w rodzinie i społeczeństwie. Dlatego współcześni nauczyciele, aby być skutecznym w swojej pracy, bardziej niż ich poprzednicy, muszą posiadać umiejętność dostrzegania i rozwiązywania problemów uczniów.

W kontekście powyższych zagadnień uczestniczę obecnie w projekcie badawczym pt.: *Cywilizacyjne wyzwania i dylematy w ujęciu interdyscyplinarnym – człowiek, edukacja, zdrowie, środowisko*. Realizacja tego projektu jest przewidziana na lata 2018- 2021. Podstawowym celem realizowanego projektu jest uzyskanie informacji na temat szeroko pojętej wiedzy związanej z interdyscyplinarnością zmian zdrowotnych, edukacyjnych, społecznych w przestrzeni regionalnej oraz na terenie Polski i Europy. Zmiany technologiczne, rozwój technik masowej komunikacji, przeobrażenia w sferze pracy, konkurencja na rynku pracy, powodują, że edukacja przybiera

charakter kształcenia ustawicznego, rozumianego jako wymóg cywilizacyjny. Moja rola w projekcie polega na analizie przygotowania edukacyjnego i doskonalenia zawodowego nauczycieli, odpowiedzialnego dokonywania wyborów edukacyjnych, dotyczących oddziaływań edukacyjnych oraz środowiskowych na uczniów.

W obszarze współczesnych wyzwań stawianych wobec nauczycieli podjęłam się także organizacji przedsięwzięcia naukowego jakim jest rozpoczęty w 2018 roku cykl konferencji pod hasłem *Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań*. Pierwsza edycja tej konferencji nosiła tytuł: *Nauczyciel wobec dyskryminacji w edukacji w społecznościach szkolnych*. W maju 2019 roku odbędzie się druga edycja tej konferencji pt.: *Praca z uczniem zdolnym w placówkach oświatowo-wychowawczych*. Kluczowym celem przyświecającym temu wydarzeniu będzie zwrócenie uwagi na pracę nauczyciela i jego rolę w odkrywaniu, pielęgnowaniu oraz rozwijaniu zdolności uczniów.

Zagadnienia podejmowane przeze mnie w opisywanym obszarze problematyki zawodu nauczyciela można podzielić na trzy szczegółowe zakresy, a mianowicie:

1. Transformacja ról i zadań współczesnego nauczyciela w obliczu współczesnych wyzwań edukacyjnych, społecznych i gospodarczych- wyzwania i problemy.
2. Wsparcie warsztatu pracy nauczycieli na drodze do profesjonalizmu zawodowego, w szczególności: w pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym; z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w środowisku pracy.
3. Podmiotowość, kreatywność i inne zasoby osobiste nauczyciela w kontekście pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz relacji nauczyciel - uczeń i nauczyciel - rodzic.

Nie ulega wątpliwości, że jakość poziomu oświaty oraz efektywność dokonywanych zmian i reform oświatowych zależy w dużym stopniu od nauczycieli. Wymaga to od nich stosownych umiejętności i kompetencji zawodowych, a także określonych predyspozycji osobowościowych, umożliwiających otwarte, innowacyjne i kreatywne projektowanie różnorodnych sytuacji edukacyjnych. Określenie pewnego ogólnego pułapu współczesnych oczekiwań wobec pracy nauczyciela jest więc niezbędne i uzasadnia próby określenia idealnego modelu nauczyciela-nauczyciela kompetentnego, nauczyciela nowej epoki, nauczyciela przyszłości- takiego, który powinien sprostać nowym edukacyjnym wyzwaniom. Kategoria kompetencji nauczyciela jest coraz częściej eksponowana w problematyce edukacyjnej jako bezpośrednio związana z jego możliwościami aktywnego i twórczego uczestniczenia w procesach przemian cywilizacyjnych

oraz z możliwościami kreowania potencjału ucznia, jako podmiotu działań edukacyjnych. Odpowiednie kompetencje pedagogiczne skutkują również lepszymi rezultatami w pracy, a także większą odpornością na stres i umiejętnością konstruktywnego radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Na kompetencje nauczyciela można spojrzeć z kilku poziomów: interpersonalnego (kompetencje osobiste), interpersonalnego (kompetencje interpersonalne), grupowego (kompetencje interpersonalne), instytucjonalnego i społecznego (kompetencje społeczne). Do powyższych należy koniecznie dodać kompetencje dydaktyczne nauczyciela, na które składają się: wiedza i umiejętności specjalistyczne/merytoryczne.

Jako pedagog szkolny na co dzień doświadczam, że obecna szkoła jest instytucją wychowującą. Pomoc psychologiczno- pedagogiczna, którą objęci są uczniowie wymaga na pedagogach wzmoczonych działań pomocowych, których efektem ma być odpowiednie samopoczucie ucznia, jego pozycja w grupie rówieśniczej oraz dbałość o autonomiczny rozwój. Dlatego nauczyciel kompetentny to przede wszystkim nauczyciel refleksyjny dla którego praca wychowawcza jest tak samo ważna jak dydaktyczna, w jego wyniki w nauce tak samo istotne jak jego samopoczucie w klasie i szkole. Efekt dociekań badawczych w tym zakresie znalazł swe ujęcie w tekście pt.: *Kompetencje „pierwszej pomocy”- umiejętność wpływania na skuteczne działania wychowawcze podejmowane przez nauczyciela* (Płock 2017).

Kompetencje nauczycielskie w perspektywie różnych kategorii naukowych były także przedmiotem obrad podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt.: *Nauczycielskie konotacje pracy ludzkiej*, w której uczestniczyłam w dniu 30 listopada 2018r. i podczas której wygłosiłam referat pt.: *Przygotowanie nauczyciela do pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych*.

Współczesna szkoła jest niewątpliwie miejscem różnorodności: od charakterów, przez religie i kultury, po status ekonomiczny. Różnorodność wyrażana często w formie specyficznych i trudnych zachowań i poglądów uczniów wiąże się z koniecznością dokonywania przez nauczyciela niekiedy trudnych wyborów. Te różnice sprawiają, że bycie razem może prowadzić do konfliktów. Postawa tolerancyjna, czyli akceptująca i nieagresywna zarówno ze strony nauczyciela jak i uczniów, gwarantuje radość ze wspólnego bycia razem. Obcowanie nauczyciela z różnorodnością na poziomie klasy szkolnej oznacza potrzebę koncentracji na uczniu, jego wielorakich potrzebach i predyspozycjach. Zakłada więc, nie tylko daleko idącą ze strony nauczycieli indywidualizację nauczania i wychowania, ale przede wszystkim autentyczną

postawę tolerancji. Tylko tolerancyjny nauczyciel może bowiem skutecznie wychowywać do tolerancji. Zwracam również uwagę, że bez kompetencji nauczycieli do rozpoznawania i reagowania na sytuacje dyskryminacji, edukacja antydyskryminacyjna w szkole albo będzie ograniczona, albo w ogóle nie będzie możliwa.

W tym duchu przygotowałam artykuł pt.: *Nauczyciel kreatorem postaw antydyskryminacyjnych w środowisku szkolnym* (Płock 2018), którego celem było zwrócenie uwagi środowiska nauczycielskiego na fakt, że jednym z ważniejszych zadań i wyzwań stojących przed współczesnymi nauczycielami jest kreowanie postaw antydyskryminacyjnych wśród dzieci i młodzieży szkolnej i że jest to zadanie trudne. Z postawami antydyskryminacyjnymi wiążą się bowiem nieodłącznie: wiedza, intelekt, odwaga, otwartość, kontakty, umiejętności, doświadczenie, wiara, chęć służenia człowiekowi. Takie antydyskryminacyjne postawy i zachowania pomagają jednak w rozwoju i uczą otwartości oraz likwidują stereotypy w myśleniu i odczuwaniu. Bazując na zgodzie i pokoju eliminują agresję i przemoc, uszlachetniając tym samym człowieka. Kształtowanie postaw antydyskryminacyjnych w środowisku szkolnym jest dla pedagogów niewątpliwie zadaniem trudnym, lecz wykonalnym. Jednym z wielu determinantów tych działań są kompetencje antydyskryminacyjne nauczycieli i nauczycielek do których zaliczam kompetencje: osobiste, interpersonalne i międzykulturowe.

Z wyzwaniami wielokulturowości wobec współczesnego nauczyciela wiąże się także mój aktywny udział w międzynarodowym projekcie badawczym pt.: *Studia nad (nie)tolerancją wśród studentów- kandydatów na nauczycieli*, zrealizowanym w okresie od września 2018 do grudnia 2018 roku wśród studentów- kandydatów na nauczycieli w następujących ośrodkach: PWSZ w Płocku, Uniwersytet Łódzki, Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy w Łucku na Ukrainie oraz Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jestem autorką narzędzia badawczego, którym był kwestionariusz ankiety skierowanej do studentów. Przedmiotem podjętych badań była szeroko rozumiana tolerancja. Wynikiem podjętych badań będzie monografia we współautorstwie z dr Joanną Smyłą- współuczestniczką projektu.

Dopełnieniem moich poczynań naukowych w opisywanym obszarze było wygłoszenie referatu pt.: *Tolerancja w pracy nauczyciela* na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt.: *Edukacyjne drogi i bezdroża* zorganizowanej w Krakowie 5 marca 2019 r. przez Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN i APS im M. Grzegorzewskiej w Warszawie, podczas którego zaprezentowałam wyniki badań z projektu.

Problemom wyzwań i uwarunkowań pracy współczesnego nauczyciela poświęciłam uwagę także poprzez udział w konferencji naukowej *Edukacja a rynek pracy*, zorganizowanej w PWSZ w Płocku 14 marca 2017 roku pod hasłem: *Motywacja jako czynnik sukcesów człowieka we współczesnych warunkach pracy*. Podczas tej konferencji wygłosiłam referat pt.: *Motywacje wyboru i kontynuowania studiów pedagogicznych (na przykładzie studentów PWSZ w Płocku)*, przygotowany na podstawie badania sondażowego przeprowadzonego wśród dwustu studentów.

Opisywana problematyka badawcza była także przedmiotem moich wystąpień podczas zagranicznego stażu naukowego na Wschodnioeuropejskim Uniwersytecie w Łucku w trakcie następujących wykładów otwartych dla nauczycieli akademickich i studentów kierunku Pedagogika: 1) *Wybrane problemy pracy nauczyciela w kontekście współczesnych uwarunkowań społecznych i edukacyjnych*, 2) *Europejskie tendencje w przygotowaniu współczesnych nauczycieli do zawodu*. 3) *Wielowymiarowość pracy nauczyciela* oraz w trakcie zajęć dydaktyczno-warsztatowych ze studentami tego kierunku na temat *Kompetencje współczesnego nauczyciela*.

Zmiany funkcji i ról zawodowych nauczyciela sprowadzają się do eksponowania funkcji oferowania, stanowiącej podstawę działań stymulujących i inspirujących rozwój ucznia. Wszystkie funkcje i wynikające z nich zadania powinny być realizowane przez nauczyciela zaangażowanego, aktywnie uczestniczącego w życiu społecznym, podejmującego wyzwania związane ze stymulowaniem kompetencji uczniów do twórczego i refleksyjnego uczestniczenia w zmianach z równoczesnym respektowaniem ich podmiotowości i specyfiki środowiska. Sprawna ich realizacja wymaga przesunięcia punktów ciężkości z koncentracji nauczyciela na lekcji i dydaktycznych czynnościach, dominujących w pedagogice tradycyjnej, w kierunku eksponowania znaczenia funkcji wychowawczych, profilaktycznych i terapeutycznych. W szkole przestaje dominować schematyczny przekaz wiedzy, staje się zaś ona miejscem twórczego poszukiwania i samodzielnego konstruowania wiedzy. Staje się też środowiskiem życia społecznego młodzieży przebiegającego według wzorów kulturowych wyznaczonych przez szkołę i wpływy zewnętrzne, miejscem krytycznej analizy rzeczywistości, uczenia życia, alternatywnego myślenia oraz precyzowania celów i planów własnego rozwoju. Dostrzeganie i rozumienie problemów uczniów oraz umiejętne pomoc im w ich rozwiązaniu są ważnymi zadaniami nauczyciela, które wpływają w dużym stopniu na skuteczność jego pracy.

Tekstem pt.: *Profesjonalizm pedagogiczny nauczyciela* (Płock 2005) opublikowanym jeszcze przed doktoratem, s. 167- 174. chciałam podkreślić pozycję nauczyciela w we współczesnym społeczeństwie. Profesjonalizm pedagogiczny nauczyciela w pracy edukacyjnej opiera się na autonomii i uprawnieniach do prawa eliminacji (treści, umiejętności, celów i zadań), adaptacji (nowych treści, umiejętności, nowych celów i zadań oraz kontaktów i ujęć działalności edukacyjnej) oraz interpretacji i reinterpretacji treści i zjawisk stosownie do własnej wiedzy i moralności.

Analiza literatury oraz własne doświadczenia zawodowe uświadomiły mi, że mimo iż zagadnienie trudności wychowawczych jest analizowane i poddawane wielu badaniom, to nawet w wyniku poprawnie przeprowadzonych badań trudno jednoznacznie ustalić na czym polega ich mechanizm. Każdy nauczyciel pracujący zawodowo ma do czynienia z uczniami przejawiającymi trudności wychowawcze. Zdarza się, że praca terapeutyczna, poprzedzona diagnozą trudności, pozwala na opanowanie deficytów i wypracowanie dyrektyw dających pozytywne efekty wychowawcze. W trakcie prowadzonych badań i obserwacji ustaliłam, iż zanim pedagog przystąpi do określenia przejawów trudności wychowawczych powinien określić przyczyny ich występowania. Mechanizm występowania definiowanych trudności bywa często trudny do określenia, a rzeczywiste przyczyny powinny być ustalone precyzyjnie, ze względu na dalszą ich terapię. Wielu pedagogów badających przyczyny trudności wychowawczych odnosi je do zaburzeń zachowania dzieci. Mogą one przejawiać się w ramach niewłaściwych relacji dziecka z dorosłym (nieposłuszeństwo, agresywny stosunek, nierespektowanie poleceń). Inne odnoszą się do złych kontaktów z rówieśnikami (dokuczania, przezywanie, agresja). Zdarza się jednak, że trudności wychowawcze wiążą się z niewłaściwym stosunkiem do zadań i obowiązków szkolnych. Istnieją także trudności, które są wyrazem zaburzonego stosunku do siebie samego. Dotyczą one zaniżonej samooceny, czasami zbyt wysokich wymagań, będących z kolei następstwem zawyżonej samooceny. Aby trudności nie pozostawiły trwałego śladu na psychice jednostki oraz nieodwracalnych zmian w jego rozwoju powinien wkroczyć nauczyciel, pedagog, którego wiedza i doświadczenie uchroni dziecko przed załamaniem i zachęci do podejmowania działań, których celem będzie przywrócenie dziecka do pozytywnych relacji z otoczeniem. Istotą pokonywania trudności wychowawczych jest więc skuteczna profilaktyka pedagogiczna obejmująca globalne działania pedagogiczne, organizowane w ramach ogólnego systemu wychowania i nauczania oraz indywidualna praca nauczyciela z dzieckiem. Praca ta,

oparta na podmiotowości, winna doprowadzić do pozytywnych relacji między nauczycielem, a uczniem. Zagadnienia te opisałam w dwóch tekstach opublikowanych w pracach zbiorowych: *Rola pedagoga w procesie pokonywania trudności wychowawczych uczniów* (Płock 2013) oraz *Zadania pedagoga a funkcja wychowawcza szkoły* (Płock 2010). Problematykę oczekiwań wobec współczesnego nauczyciela jako wychowawcy przedstawiłam też na konferencji naukowo-metodycznej dla nauczycieli praktyków w dniu 25 kwietnia 2019r. pt.: *Być wychowawcą we współczesnej szkole* wygłaszając referat pt.: *Pedagogiczna odpowiedzialność nauczyciela*.

Zawód nauczyciela od początku swego istnienia był uważany za twórczy, jednak dopiero w obecnych czasach wymaga się, aby kreatywność stała się stylem pracy nauczycielskiej. W każdym, nawet, a może szczególnie małym człowieku ukryty jest wielki potencjał. Można go wydobyć jeśli do dziecka podejmiemy patrząc indywidualnie na jego potrzeby i możliwości. Można go też pominąć, jeśli nauczyciel swą pracę potraktuje jako zawód, a nie swego rodzaju misję, czy powołanie. Funkcje twórczego nauczyciela rozrosły się nabierając charakteru nie tylko twórczej pracy, ale również interpersonalnego komunikowania się z dzieckiem. Wyłonienie wzorca nauczyciela twórczego, kreatywnego, stało się dla mnie kolejnym problemem badawczym. Opisałam to w artykule pt.: *Twórczy nauczyciel - nowe spojrzenie na wczesną edukację dziecka* (Płock 2009). W konkluzji tego tekstu stwierdzam jednak, że współczesna edukacja nie może być miejscem prób i błędów dla znalezienia takiego wzorca. Jedno jest jednak pewne, że o przyszłości dzisiejszej edukacji z pewnością decyduje społeczne zaangażowanie i rozwój osobowości nauczyciela, jego charakteru i intelektu. Osobowość wzorowego nauczyciela cechuje: inteligencja, fachowa wiedza, asertywność, systematyczność i miłość do dzieci- szczególnie tych mniej zdolnych. Praca nauczyciela w obecnych, nastawionych na nieustające zmiany i reformy oświatowe czasach, to praca człowieka wielowymiarowego, kreatora przyszłości. Zawód nauczyciela staje się więc sztuką, która musi przewyżczać schematy.

Wiek XXI jest okresem w którym społeczeństwo funkcjonuje nierozłącznie z Internetem. Przyciąga on coraz młodszych użytkowników, w wyniku czego liczba internautów nieustannie wzrasta. Internet oferuje coraz więcej usług i atrakcji dla najmłodszych odbiorców, osób dorosłych oraz w podeszłym wieku, umożliwiając im w ten sposób zaspokojenie ich potrzeb.

Internet stał się więc nierozłącznym elementem życia kolosalnej liczby ludzi na całym świecie, którzy mogą połączyć się z nim gdziekolwiek są i kiedy zaistnieje taka konieczność. W znacznym stopniu ułatwia on im funkcjonowanie we współczesnym świecie. Dzięki nowej generacji Internetu jego użytkownicy nie muszą być wyłącznie biernymi użytkownikami, którzy korzystają z jego zasobów. Wręcz przeciwnie mogą uczestniczyć w tworzeniu tej potężnej globalnej sieci. Powszechnie wiadome jest, iż ludzie mogą połączyć się z globalną siecią gdziekolwiek są za pomocą nie tylko komputerów stacjonarnych, ale również i urządzeń przenośnych, jakimi są chociażby smartphony, tablety i notebooki. Możliwości i warunki wykorzystania Internetu przez nauczycieli przedstawiłam w tekście artykułu pt.: *Obszary użytkowania Internetu we współczesnym obliczu sieci* (Płock 2016)

W dobie rozwoju technologii informacyjnej i portali społecznościowych znaczenia nabiera także spędzanie wolnego czasu. Czas wolny odgrywa bardzo ważną rolę w życiu człowieka. Zwykle kojarzony jest on z wypoczynkiem, jednak ludzie w zależności od różnych czynników np.: wieku, nawyków, presji otoczenia, wykorzystują go na różne sposoby. Niestety nie zawsze formy spędzania wolnego czasu są optymalne dla naszego zdrowia psychicznego i fizycznego. Każdy człowiek jest inny, inne są więc jego oczekiwania wobec form odpoczynku jaki uprawia, najważniejsze jest jednak to by po nim człowiek czuł się fizycznie i psychicznie lepiej. Istotną rolę w przygotowaniu dzieci i młodzieży do spędzania czasu wolnego w dobie Internetu odgrywa także nauczyciel. Rozważania nad formami spędzania czasu wolnego w tym kontekście zawarłam w artykułach pt.: *Reflections on the function and form of spending leisure time in the era of information technology and social networks development* (Częstochowa 2019); *Leisure time in different aspects of social interaction* (Częstochowa 2019).

W związku z podejmowanymi poszukiwaniami w tym obszarze brałam czynny udział w projekcie rządowym *Bezpieczna Plus* realizowanym w Zespole Szkół nr 1 w Płocku. Przeprowadziłam tam wykład pt.: *Człowiek jako twórca samego siebie*, którego odbiorcami byli uczniowie, studenci, nauczyciele oraz przedstawiciele organizacji samorządowych.

Ponadto uczestniczyłam w szeregu konferencji naukowo-metodycznych traktujących o problemach edukacji i wychowania w obliczu rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych takich, jak: *Jak uchronić dziecko przed niebezpieczeństwem w sieci* (Płock, 12 styczeń 2010), *Konferencja pt.: Bezpieczeństwo publiczne w erze globalizacji* (Płock 29- 30 listopada 2017), *Stwórzmy wirtualny świat bezpiecznym* (Płock, 12 kwietnia 2012).

W omawianym obszarze problemowym znajdują się także przeprowadzone przeze mnie wykłady otwarte dla nauczycieli szkół podstawowych nt.: *Praca nauczyciela z uczniami z trudnościami edukacyjnymi; Poradnictwo pracy nauczyciela z uczniami z trudnościami adaptacyjnymi w szkole; Nauczycielska organizacja pomocy psychologiczno- pedagogicznej w placówkach edukacyjnych; Program wychowawczo- profilaktyczny w szkole i rola nauczyciela w jego realizacji; Pedagogiczna odpowiedzialność za dziecko.*

Obecnie coraz częściej akcentuje się pojęcia kreatywny nauczyciel czy kreatywny uczeń. Pojęciem kreatywności zajmuje się dzisiaj wielu badaczy, psychologów, pedagogów oraz nauczycieli praktyków. Kreatywność stała się czymś oryginalnym, a jednocześnie nie do końca możliwym do przewidzenia. Cechy kreatywności powinien posiadać szczególnie współczesny nauczyciel, ponieważ ważne jest, aby dostrzegając nowatorskie rozwiązania jakiegoś problemu, dążyć do jego realizacji i, w relacji szkolnej przekonać do nich uczniów. W dzisiejszej szkole nie wystarczy już przekazywać uczniom wiedzę czy uczyć rozwiązywania testów. Kreatywność nauczycieli przejawia się w stosowaniu nowatorskich metod i form pracy, wykorzystywaniu oryginalnych pomocy dydaktycznych, wyrażaniu zgody na swobodne i nowatorskie działania uczniów i ich własne wybory. Twórczość nauczycieli przejawia się także w postawie innowacyjnej w procesie poznawania wychowanków oraz stosowaniu środków oddziaływań wychowawczych. Kreatywny nauczyciel potrafi tworzyć i przekształcać elementy własnego warsztatu pracy w taki sposób, aby wartościować potrzebę zmian. W czasach dominacji pedagogiki adaptacyjnej nauczyciel przygotowywał uczniów do funkcjonowania w rzeczywistości, przekazywał im określony zasób wiedzy i umiejętności. Dziś rola nauczyciela uległa zmianie. Jego zadaniem stało się przygotowanie uczniów do zmieniającej się nieustannie rzeczywistości. Twórcza postawa nauczycieli wobec życia i zawodu jest nieodzowna nie tylko dla ich osobistego rozwoju, lecz i dla wychowanków, dla których stanowią oni wzór do naśladowania, wskazując im drogi i metody aktywnej twórczej postawy, wpływające stąd profity dla ich dalszej edukacji i pomyślności w życiu. W związku z tym zagadnieniem przeprowadziłam badanie nad kreatywnością nauczycieli w procesie wychowania w świetle opinii samych nauczycieli. Przeprowadzone badanie pozwoliło na wyłonienie sylwetki kreatywnego nauczyciela na podstawie cech jakie wskazali badani nauczyciele, jak: otwartość, wyobraźnia, pomysłowość, odwaga w stosowaniu oryginalnych i innowacyjnych rozwiązań.

Wyniki analiz prowadzonych w tym zakresie przedstawiłam w tekście pt.: *Nauczyciel współcześnie kreatywny* (Łódź 2016).

Współczesna rzeczywistość pokazuje że obecnie zdarzają się problemy związane z pojęciem szkodliwości zachowań nauczyciela– wychowawcy w procesie wychowania. W interakcji wychowawczej biorą udział wychowawca i wychowanek, lecz jest zawsze jakiś kontekst tej interakcji: kontekst społeczny (np. inni uczestnicy zdarzenia, obowiązujące reguły) oraz kontekst „uprzedniego doświadczenia”, dotyczący zarówno konkretnych osób (wychowawcy, wychowanek), ich dotychczasowych interakcji, jak i uprzednich doświadczeń związanych z konkretnym zdarzeniem. Od właściwości oraz „historii” wychowawcy i wychowanek, a także ich wzajemnych nastawień zależy, jak będą przyjmowane konkretne zdarzenia zachodzące we wzajemnej interakcji. Percepcja zachowania wychowawcy może być zróżnicowana poprzez fakt, gdzie i wobec kogo ono występuje. W zależności od wielu kontekstów to pewne zachowanie wychowawcy można określić jako błąd, a więc zdarzenie w interakcji wychowawczej dostarczające niekorzystnych doświadczeń, jak np. hamowanie spontanicznej aktywności dziecka, poczucie krzywdy), albo jako zachowanie prawidłowe. Bardzo ważnym czynnikiem pogłębiającym dezorientację w rozpoznawaniu zachowań błędnych stanowi sam wychowanek, jego właściwości sprawiające, że konkretne zachowanie wychowawcy może być spostrzegane i oceniane w sposób zróżnicowany. Temu problemowi poświęciłam tekst pt.: *Spostrzeganie błędów wychowawczych nauczycieli przez uczniów* (Płock 2017).

Profesjonalni wychowawcy, nauczyciele mogą posiadać różnie ukształtowane struktury osobowościowe, warunkujące trwałe ustosunkowania wobec świata, innych ludzi i siebie samych (wzory interakcji z otoczeniem), które powiązane są z tendencją do popełniania błędów wychowawczych. Zmienne osobowościowe bezpośrednio warunkują kształtowanie się postaw wychowawczych, co współdeterminowane jest nabywanymi w toku własnego rozwoju doświadczeniami. Społeczne modelowanie, zdobyte wykształcenie czy przyjęte ideologie dotyczące procesów wychowawczo-edukacyjnych także wyznaczają uznawany przez wychowawcę system przekonań na temat dziecka, siebie samego, procesu wychowania. W wyniku licznych analiz wyłoniłam patologiczne ideologie nauczycielskie, których przyczyną jest moim zdaniem, dominacja orientacji dydaktyczno-przedmiotowej nad orientacją wychowawczą czy orientacją podmiotową. Nauczyciele o tej orientacji opisują swoją pracę w kategoriach: przekazywania wiedzy, kształtowania umiejętności oraz rozwijania zdolności.

Uwikłani w społeczny kontekst edukacji, dbają o wysoki poziom nauczania danego przedmiotu oraz o to, by uczniowie poradzi sobie z testami osiągnięć szkolnych. Przedstawione wyżej ideologie nauczycielskie mogą stać się determinantami postępowania wychowawczego i tym samym źródłem określonych błędów. Błąd występuje często jako skutek przyjętych wobec rzeczywistości założeń oraz opiera się na swoistej reprezentacji tejże rzeczywistości. W ramach badania prowadzonego w tym obszarze postawiłam sobie główny problem badawczy: jakie błędy wychowawcze popełniają najczęściej nauczyciele i jak jest ich częstotliwość? Wyniki badań własnych wskazują, że w opinii badanych uczniów nauczyciele popełniają błędy w procesie wychowania w postaci przede wszystkim zachowań rygorystycznych i niekonsekwentnych oraz eksponujących własną osobę. Zatem dobrze byłoby, aby refleksja nauczyciela dotyczyła w większym stopniu działań typowo wychowawczych i relacji interpersonalnych w kontekście możliwości popełnienia błędu z uwzględnieniem wątku grupowego i indywidualnego na każdym etapie realizacji zadań wychowawczych (planowanie, realizacja i ewaluacja).

Wyniki badań wskazały także na względność sytuacyjną błędów wychowawczych w zakresie powodowanych przezeń skutków, gdyż podobnie jak sposób doświadczania zachowań wychowawcy jako błędnych i prawidłowych zachowań – także ich konsekwencje zależą od wzajemnie nakładających się na siebie zmiennych sytuacyjnych i osobowości obu podmiotów relacji wychowawczej. Wskazując generalne prawo opisujące rozmiar szkodliwości popełnianych błędów wychowawczych, można stwierdzić, iż zależy ona od stopnia rozbieżności między idealnym obrazem wychowawcy, oczekiwanym przez wychowanka a realnym, rzeczywistym jego obrazem. Doświadczana przez dziecko szkodliwość błędów wychowawczych zależy też od jego cech osobowościowych, wśród których do najważniejszych należy: samoocena, poczucie własnej wartości, poczucie umiejscowienia kontroli wzmocnień oraz zdolność do decentracji interpersonalnej, czyli do rozpatrywania sytuacji społecznej z perspektywy innego człowieka.

Moje badanie potwierdziło, że szkodliwość błędu wychowawczego modyfikowane jest cechami wychowawcy, które ukonstytuowane są w oczekiwaniach dziecka w postaci wzoru wychowawcy, wynikającego z jego wcześniejszych doświadczeń: 1. Autorytet związany ze sprawnością wychowawcy w realizacji wspólnych zadań; 2. Autorytet osobowy wynikający z wysokiej moralnej wartości zachowań wychowawcy; 3. Kompetencje społeczne wychowawcy.

Znaczenie autorytetu wychowawcy podkreśliłam także w artykule pt.: *A teacher in kindergarten as a model and authority for children and their parents*, w którym piszę

o nauczycielu przedszkola jako osobie od której wymaga się profesjonalizmu, zaangażowania, odpowiedzialności za dzieci i ich przyszłość, umożliwiająca rozwój dziecka, na miarę jego możliwości i potrzeb. Musi to być osoba, która stanowi autorytet dla rodziców, z którymi dla dobra dziecka powinien współpracować.

Rolę osobistego potencjału nauczyciela podkreśliłam również w tekście pt.: *Warunki dobrej współpracy w relacji nauczyciel- rodzic* (Płock 2015). Współpraca między nauczycielami a rodzicami stanowi obecnie jeden z najistotniejszych problemów pedagogicznych. Istota wzajemnych relacji wpływa bowiem na jakość kształcenia i wychowania uczniów oraz ich sukcesy szkolne. Współpraca stała się nieodłącznym elementem prawidłowego funkcjonowania środowiska rodzinnego ze szkolnym. Wszystkie te działania powinny mieć na uwadze wartość nadrzędną, czyli działanie, zmierzające do autentycznej akceptacji dziecka, jego potrzeb i oczekiwań. Nauczyciel chcąc współpracować z rodzicami powinien odnosić się do kompetencji, które powinny być wytworem tej współpracy.

Problematykę tę podejmowałam w moich wystąpieniach podczas cyklicznego sympozjum naukowego pod hasłem: *Szkoła dla rodziców- rodzice dla szkoły* organizowanego przez PWSZ w Płocku w partnerstwie z Zespołem Szkół nr 2 w Płocku w latach 2008 – 2011. Byłam członkiem zespołu organizującego to przedsięwzięcie oraz wygłosiłam łącznie referaty: 1) *Wychowawcze aspekty podmiotowości dziecka*, 2) *Twórczy nauczyciel – nowe spojrzenie na wczesną edukację dziecka*; 3) *Zadania pedagoga a funkcja wychowawcza szkoły*.

Natomiast problematykę dobrej współpracy nauczyciela z uczniem podjęłam w referacie pt.: *Warunki dobrej współpracy w relacji nauczyciel – uczeń* podczas VI edycji Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Kształcenie pedagogów. Strategie, koncepcje, idee* pod hasłem: *Uczenie, uczenie się i kształtowanie – pytanie o pedagogiczną praxis*, która odbyła się w dniach 13-14 kwietnia 2015r. w PWSZ w Płocku.

Prowadzone wspomniane analizy i badania doprowadziły mnie do przekonania, iż działania, jakie podejmują nauczyciele wymagają zawodowej odpowiedzialności. Nauczyciel od samego początku jest odpowiedzialny za ucznia i przed uczniem, ale również przed rodzicem i całym społeczeństwem. Odpowiada za swoje wykształcenie, doskonalenie, kształcenie dziecka, rozwój jego umiejętności, wychowanie, bezpieczeństwo.

W roku 2018 odbyłam staż naukowy we Wschodnioeuropejskim Uniwersytecie Narodowym im. Łesi Ukrainki w Łucku, podczas którego odpowiedzialność nauczyciela była nadrzędnym

tematem. W ramach stażu przeprowadziłam wykłady otwarte dla nauczycieli akademickich na temat: *Problematyka odpowiedzialności nauczyciela. Odpowiedzialność nauczyciela w relacji nauczyciel- uczeń- społeczeństwo* oraz *Istota i specyfika odpowiedzialności zawodowej nauczycieli akademickich*. zaprezentowałam także wykład dla studentów na temat: *Odpowiedzialność nauczyciela- jaka jest, a jaka powinna być?* oraz zajęcia dydaktyczno-warsztatowe pt: *Wzorzec osobowy odpowiedzialnego nauczyciela- próba określenia*. Przeprowadziłam również badanie sondażowe wśród nauczycieli akademickich i studentów na temat ich poczucia odpowiedzialności zawodowej. Wzięłam aktywny udział w seminarium naukowo- metodycznym, na którym przedstawiłam podstawy koncepcyjne projektowania wzoru osobowego odpowiedzialnego nauczyciela w kontekście współczesnych uwarunkowań edukacyjnych i społecznych.

W kolejnych latach skupiłam się na badaniach nad odpowiedzialnością zawodową nauczycieli. Kontakt naukowy z prof. zw. dr hab. Jolantą Szempruch sprawił, iż zainteresowania te pogłębiałam o zakres edukacyjno- społeczny w pracy nauczyciela. Opisane zagadnienia zawarłam w głównym osiągnięciu naukowym pt. *Odpowiedzialność zawodowa nauczyciela. Studium teoretyczno- empiryczne*. Powstanie książki zostało poprzedzone szerokimi badaniami ilościowo- jakościowymi, z których wynika, że nauczyciele są na przeciętnym poziomie odpowiedzialności zawodowej. Wychodząc naprzeciw problemom w nauczycielskim pojmowaniu odpowiedzialności zawodowej przygotowałam plan działań wspierających, którego celem jest poprawa poziomu odpowiedzialności nauczycieli.

Z tematyką odpowiedzialności zawodowej związane było moje wystąpienie wygłoszone w 2018 roku pt: *Odpowiedzialny nauczyciel w zmieniającej się szkole* podczas Ogólnopolskiego Kongresu Kreatywnej i Aktywnej Edukacji: Edukacja poprzez pasję do Natury i Nauki w Kielcach. W tym samym roku na Konferencji Naukowej: Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań pod hasłem: „Nauczyciel wobec postaw antydyskryminacyjnych” w Płocku przygotowałam wystąpienie pt: *Moralna odpowiedzialność nauczyciela*. W roku 2019, na zorganizowanej przeze mnie Konferencji Naukowej: Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań pod hasłem: „Praca z uczniem zdolnym w placówkach oświatowo- wychowawczych”, wygłosiłam referat pt: *Odpowiedzialność nauczyciela w pracy z dzieckiem o specjalnych*

potrzebach edukacyjnych. Tematyka odpowiedzialności nauczyciela została także zaprezentowana przeze mnie, w zorganizowanej przy moim współudziale Konferencji pt: Być wychowawcą we współczesnej szkole, podczas wystąpienia pt: *Pedagogiczna odpowiedzialność za dziecko.*

Najbardziej wartościującym w mojej pracy naukowo- dydaktycznej, okazało się to, że została zauważona, doceniona i wyróżniona poprzez przyznane mi nagrody i wyróżnienia:

1. Nagroda Dyrektora Szkoły za szczególne osiągnięcia dydaktyczno- wychowawcze, 2010 rok.
2. Nagroda Prezydenta Miasta Płocka- VI edycja Konkursu „Dyplom dla Płocka” za opiekę merytoryczną i naukową nad studentką PWSZ w Płocku, 2011 rok.
3. Nagroda Dyrektora Szkoły za współpracę i działalność wspierającą rozwój Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 22 w Płocku w latach 1999- 2011, 2011 rok.
4. Brązowy Medal za wieloletnią służbę, 2012 rok.
5. Nagroda Prezydenta Miasta za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej oraz sumienną pracę na rzecz płockiej oświaty, 2013 rok.
6. Wyróżnienie Rektora PWSZ w Płocku za pracę licencjacką w konkursie „Na najlepszą pracę licencjacką”, 2014 rok.
7. Nagroda Rektora PWSZ w Płocku za pracę licencjacką w konkursie „Na najlepszą pracę licencjacką”, 2016 rok.
8. Nagroda Rektora PWSZ w Płocku za szczególne osiągnięcia organizacyjne oraz wkład pracy i zaangażowanie na rzecz rozwoju Uczelni, 2016 rok.
9. Nagroda Dyrektora Szkoły za szczególne osiągnięcia w pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej z dziećmi i młodzieżą w roku szkolnym 2016/17, 2017 rok.
10. Nagroda Rektora PWSZ w Płocku za szczególne osiągnięcia naukowe oraz wkład pracy i zaangażowanie na rzecz rozwoju Uczelni, 2018 rok.

Podsumowanie:

Moja praca naukowo- dydaktyczna koncentruje się wokół obszarów pracy nauczyciela. Zainteresowanie związane z jego kształceniem, doskonaleniem, problemami w pracy zawodowej pozwoliło mi zachować szeroki ogląd na odpowiedzialność, jaka związana jest z tym zawodem. We wskazanych monografiach, książkach pod redakcją, rozdziałach w pracach zbiorowych oraz artykułach podejmowałam tematy aktualne i ważne zarówno dla teorii jak i praktyki pedagogicznej. Traktowałam nauczyciela jako osobę kompetentną, doświadczoną oraz dążącą do odpowiedzialnego realizowania zadań wynikających z zawodu. Eksponowałam indywidualną i grupową partycypację nauczycieli w środowisku ich pracy jako czynnik rozwoju i odpowiedzialnych zmian zawodowych. Wnioski z moich badań stanowią ważny głos w dyskusji dotyczącej odpowiedzialności nauczyciela. Perspektywy moich kolejnych badań będą skupiały się wokół zagadnień związanych z odpowiedzialnością zawodową współczesnego nauczyciela. Będę dążyła do projektowania działań wspierających nauczycieli do odpowiedzialności zawodowej, odnosząc się do międzynarodowych doświadczeń w tym zakresie.

Beata Cieślak